

ga pri nas gasé. Lejte, velik dobiček! Veliko apna se prišpara, in zidanje je veliko terdnejši.

To ni prazen kemijski zmislik, ampak je že davnej poterjena skušnja na Nemškem, Laškem in v drugih deželah.

Vsaki človek, če to reč le enmalo premisli, bo spoznal, de, če se apno po naši stari malopridni navadi gasí, 1) cele kepe neraztopljeniga apnénika v apnéni ostanejo, ki se niso v vodi do dobrega razstopile, 2) ko je apno že vréti začelo, se to vrenje in popolnoma gašenje zamorí in zaduší, če se vnovič hladne vode na-nj vlije, 3) vés kamen v apnu ostane; večí kamen se sicer vùn dobí, kader se mavta dela, manjši kamen pa vunder le v njem ostane, de ni čisto, 4) apno ni nikdar z vodo takó napíto, kakor je treba.

Kakó pa gasé apno na Nemškem, na Laškem in umni zidarji tudi pri nas?

V apnéno trugo, kjer se navadno mavta dela, vlijejo nar prvič toliko vode, de blizo do verha stoji in de prostor za apno ostane. To trugo postavijo tikama apnénce (jame) takó, de enmalo proti tistimu koncu visí, kjer tružne vratica v apnéno peljejo.

Potem se dene apna v trugo, in sicer toliko, de po primeri na 10 veder vode prideta 2 mernika skupama apna.

Zdej se pa apno po celi trugi poravná (zgliha).

Ko je to storjeno, se pustí apno pri miru, de se kuha; le večí kepe se toliko zdrogajo, de voda tudi v sredo téh kep stopi.

Ko se je apno kuhati jenjalo, kar vsaki zidár iz tega lahko spozná, de so se jenjali mehurčki delati, potem se začné še le mešati sèmtertjè takó dolgo, de je vse kakor gosto mléko. Takó se vse apno popolnoma in do dobrega stopí; le kamnje na dnu truge ostane.

Potem se vratica odpró in apnéno mléko se v apnéno spustí.

Kader je vse vùn stéklo, se kamnje, ki je v trugi ostalo, z vodó lepo spêre, ki se je vnovič v trugo vlila, in kamnje se potem z lopato vùn pobere.

Po tem se v trugo, ktera je z vodó kakor pervikrat napolnjena, zopet apna dene in se ravná kakor pervikrat; tako tudi v tretjič in tako dalje, de je apnéna polna.

Tako apno je čisto skozi in skozi, vse je enako gosto, brez vsih kep, kakor maslo, z vodó do dobrega nasiteno, in — kakor smo gori rékli — za mavto veliko veliko boljši in tečniši.

To ravnanje je lahko, gré naglo izpod rok, in apno je, kakor mora biti.

Jurče razlaga svojimu strícu

cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in drugih dávšin.

Peto pismo.

Ljubi stric!

4. razdelk patenta očitno pové, de je razloček med pašnimi pravicami v gojzdi, in med pašnimi pravicami na polji po sternišu. Pravíce, ktere imajo kmetje, de smejo v grajšinskih gojzdi svojo živino pasti, ravno tako tudi pravíce lés sekati v grajšinskih gojzdi, in druge služne pravíce med grajšinami in podložnimi imajo nehati, zató kér prihodnjič nima več gruntnih gosposk, pa tudi ne podložnih kmetov, in podložne zaveze med njimi biti. Tode te pravíce, ktere so kmetje dosihmal v gojzdi imeli, in sploh služne pravíce (Servitutsrechte) sméjo le proti tem jenjati, de kmetje primerno odškodvanje zató dobijo. Dokler pa to odškodvanje ni izgovorjeno in določeno, imajo te pravíce, kakor so dosihmal bile, kmetam obstati.

Kér so pa te pravíce v mnogoverstnih deželah na posebne okolistave vezane, de je v eni deželi takó, v drugi pa drugač, tedej tudi v tém patentu ni bilo moč, za vse dežele enako odškodvanje izgovoriti. To bojo določile za vsako deželo posamesno dane postavé, po kterih se bojo že večkrat imenovane deželne komisije ravnale, kader bojo to delo začele.

Kar pa pašne pravíce po sternišu, po njivah, ki so za praho pušene, na travnikih po sv. Mihelu in pa pašo po zmerznjenim žitu vtiče, ktera je bila nekda v nekterih deželah zavoljo ovčje réje pripušena, je že v 7. razdelku lanjskiga patenta od 7. kimovca očitno izgovorjeno, de te pravíce imajo brez odškodvanja nehati.

5. razdelk patenta govori od tega, de davšine, ktere iz emfitevtskih in drugih pogodb (kontraktov) zastran razdelitve lastnín izvirajo, in ktere imajo z odškodovanjem nehati, se imajo tako dolgo odrajtovati, dokler se odškodovanje ne zgodi. Samó tlaka se ima že zdej v denarjih pobotati. Dogotovljenje tega odškodvanja je opravílo deželnih komisij.

Kaj so emfitevtske pogodbe, to sim Vam že v 4. pismu razložil, kjer sim Vam tudi povedal, de vse davšine, ktere iz téh pogodb izvirajo, imajo le z odškodovanjem nehati. V tém razdelku je pa še od drugih pogodb ali kontraktov govorjenje, ktere dotičejo razdelitev lastnín; in tudi za take davšine, ktere iz téh pogodb izvirajo, gré odškodovanje odrajtati.

6. razdelka, kakor v patentu stoji, morebiti niste popolnoma zastopili; ga Vam tedej hočem práv po domače povedati. Tóle pravi: Po patentu od 7. kimovca lanjskiga léta ima desetína s primernim odškodovanjem nehati. Kar se je pa móгло — brez ozíra na slab ali bogat poljski pridelk — vsako léto v blagu cerkvi, šoli, farovžu ali za kakšne druge soseskine potrebe v gotovo odločeni méri odrajtovati, to ni v patentu lanjskiga léta zapopadeno, tedej tudi ni vzdignjeno, se mora pa vunder odkupiti. Postavim, če je dajal gruntar, polgruntar i. t. d. fajmoštru, kaplanu, učeniku, cerkovniku toliko in toliko pšenice, toliko in toliko réži za béro (kolekturo), ima ta béra tudi jenjati, pa proti tém, de se davšina odkupi.

7. razdelk patenta še enkrat pové, kar sim Vam že v 4. pismu razložil, namreč de patent od 7. kimovca lanjskiga léta ne zadeva časnih gruntnih štantnih pogodb, ktere tedej s tem patentam niso vzdignjene. Beríte še enkrat 4. pismo, če ste morebiti že pozabili: kaj de so časne štantne pogodbe.

Vaš zvest Jurče.

Kakó s človekam ravnati, kteriga je kolera napadla in kjer ni zdravnika na pomoč.

Kolera je huda bolezn, in perva dolžnost je, če človeka napade, de se berž berž po zdravnika pošlje; zakaj le zdravnik vé sto in sto sicer majnih pa vunder imenitnih lastnost te bolezn razločiti in po tém prave zdravila bolniku podati. Nobena bolezn, tedaj tudi kolera ne, se ne da po enim kopitu ozdravljati, kér po natori bolníka se tudi natora bolezn spreminja. To pa vé le zdravnik razločiti. Tedej, kar smo v poslednjim listu Novíc opomnili, opomnimo še enkrat: de perva potreba, ako človeka kolera napade, je berž berž po zdravnika poslati. Blagor temu, kterimu umen, in skušen zdravnik na pomoč pride! Čeravno tudi zdravnikom dosti bolnikov po koléri umerje, niso zdravniki vselej tega krivi; huda bolezn sama po sebi, ali predolgo časa v nemar pušena stori, de zdravilo ne pomaga.

Kér se pa dostikrat priméri, posebno po deželi, de ni zravnika dobiti, ki ima na več krajih opraviti — je dobro in potrebno, de se vé v sili kaj početi. Čeravno

to samolastno ozdravljanje ni takó gotovo, kakor zamore zdravnikova pomoč biti, je vunder to zdravilo, ki ga Vam bomo mi za silo svetovali, že sto- in stokrat skušnja poterdila, in kdor se v sili po tem ravna, ne bo drugih dostikrat gotovo škodljivih reči jemal.

Predin pa to zdravilo oznanimo, bomo kolero enmalo natanjčnisi popisali.

Kolera se navadno začne z drisko brez bolečin; kar od človeka gré, je enako pinjenimu mléku, v katerim majhne kúnadre plavajo. Kmalo se pridruži velika slabost, težave v žličici in hudo bljuvanje (kozlanje). Hud kerč mami roké, persi, nar hujši pa nogé in posebno meče (Waden). Život je merzel; kurji pot stopi po koži, ktera višnjeva prihaja; nobena žila se skoraj ne čuti; bolnik je silno nepokojin. Čeravno je merzel kot léd, vunder vpíje, de mu je znotraj za zgoréti. Žeja je silna in le po merzli vodi hrepení. Večidel je do zadnje ure sam pri sebi. Kolera terpi 3, 5, 10 do 30 ur; včasih gré v vročinsko bolezin.

Če se kolera na dobro oberne, se začne bolnik po celim životu zlo potiti, in je po tem kmalo popolnoma zdrav, ali ga pa še kake dni po malim driska žene, je slab in mu jéd ne diši.

Natora kolere še ni sicer práv popolnoma znana, v tem pa so vunder večidel zdravniki edinih misel, de je kërčna bolezin (Krampfkrankheit), pri kateri nanaglama vsa kri iz vunanjiga života noter vdari proti čevam, pljučem, možganam. Kër po takim gosta in černa kri v notranjih delih života zastaja in bolnika strašno nadležva, se vname prisad v njih, posebno v čevih, in od ondot driska postane. Če se pa preveč kervi na persi ali na možgane verže, pa bolnika zaduši in ga mertud (božji žlak) naglo umori.

To, ljubi moji! sim Vam namenil zató razložiti, de boste zapopadli, zakaj de je grozno škodljivo, kolero z močnimi vinskimi eveti in močno dišečimi rečmi, postavim, s črnim vinam, Hofmanovim, melisnim in enacim cvetam, s pôpram ozdravljati; tudi vroče pijače sploh ne teknejo takim bolnikom.

Kakó je tedej z bolnikom ravnati?

1. Poglavitno zdravilo je léd (Eis). — Kaj léd? boste rëkli — sej je bolnik že sam merzel kakor léd!

Léd, léd je sto- in stokrat poterjeno zdravilo. Bolnik toži in vpíje, de mu je od notranjiga ognja konec vzeti in žeje poginiti. Natora samo kliče po merzli pijači, ktera bolnika krepčá, notranji kerč tolaži, bljuvanje in drisko manjša, černo goste kri topí. Bolnik tudi nobene reči v sebi ne obderží, vsako reč večidel naglo nazaj verže; samo léd ali práv merzla voda ostane v njem.

V ta namén naj človek srednje starosti vsake pol ure po 10 kosčkov ledú, ki so kot grah veliki, požrë. Bljuvanje in driska rada potem prejenjate, in želodec se saj toliko vtolaži, de če zdravnik pride in še drugih zdravíl da, jih potem v sebi obderží. Otrokam se da po manjši starosti menj kosčkov ledú.

2. Če pa ledú ni, naj se dáje, kar koli se more dobiti, merzla voda večkrat in po malim na enkrat. Bolj ko je voda merzla, boljši namestnica je ledú.

Če se je kolera po tem potolažila, naj se da bolniku po malim župe ali ječmenove kuhane vode; pa vse mora bolj hladno biti.

3. Kakor se morajo bolniku le merzle reči vživati dajati, ravno takó je potreba, de se život od zunaj gorko derží. Če pa pravimo, de naj se život od zunej gorkó derží, ne pravimo, de bi hiša mogla zakurjena biti ali de bi se mogle na bolnika odeje devati, de komej sôpe pod njimi. To je napčno in silno škodljivo. Tudi pozimi naj bo hiša le srednje gorka, in odeja ne pretežka; zrak (luft) v hiši naj bo čist, torej naj

se bolnik, kar koli je moč, čeden derží, in nepotrebni gledavci naj odstopijo iz hiše.

Kakó pa naj se bolnik po životu gorko derží? Takóle: gorko pa ne pretežko naj se odene; vroče cegle ali perstene steklenice (flaše) s kropam nalíte naj se položijo v rute zavíte na merzle ude, posebno na nogé. Kjer ga kerč stiska, naj ga strežniki pogostama s suknam ali flanelo dergnejo.

To ravnanje pripelje spet kri na vunanji život iz notranjih udov.

V tém naj obstoji vse ravnanje zoper kolero, če zdravnika ni. Če zdravnik pride in če kri posebno na persi in v glavo sili, bo pušal, in tako bolnika smerti otel.

Še enkrat vam rečemo, dragi bravei! išite nar poprej pomoči zdravnikove; če pa te ni, pustite vse druge vračila, in delajte, kakor smo Vam tukej svetovali, in prepričani smo, de nam boste hvalo zató vedili.

Dr. B.

Dolžnost svoj jezik spošтовati. *)

(Pridiga v Možburzi na Koroškem binkoštni pondelj 1838 od sedanjiga mil. kneza in škofa Lavantinskiga g. g. Slomška.)

Sv. Duh je padel na vse, ki so besedo sv. Petra poslušali, ino (verni judovske postave) so se čudili slišati, de so verni veliko sort jezikov govorili. Djanje ap. 10.

Vpelanje.

Ves svét je velik tempel božji; od sončniga izhoda do zapada se njemu čast ino hvala poje, in vsaka stvar veličesti Vsigamogočniga sveto ime. Mala ptičica (slavul) v zelenim germu, ki po noči milo žvergoli; — velika postojna po planinah, ki visoko pod nebam leta ino se po hribih in dolinah s svojim mogočnim krohotam glasi; — mali pastirec, ki na paši na svojo stranšico piska, kakor grozoviten lev v pušavi, ki grozovitno rjovi; — mili glas zvonovino orgel sladko petje v sveti hiši božji, pa tudi strahoviti grom, pred katerim se zemla trese in nebo maja; — tudi červic mali, naj ga ravno ne slišimo, kakor grilče droben po svojim jeziku Stvarnika svojga veličasti; nar lepši pa človek, katerimu je Stvarnik jezik dal — de bi mu z jezikam čast ino hvalo pel. Lepo je slišati glasne zvone peti; — še lepši veselo orgle žvergoleti; — nar lepši je človeški glas, s katerim poje ino govori, žaluje in se veseli; — beseda, katiro mu je vsigamogočni Stvarnik dal, je nar imenitnejši ino nar večí dar milosti božje. Brez besede alj govorjenja bi zemla žalostna pušava bila, ino vsaka človeška družina le tiho, dolgočasno zberališe mutastih divjakov. Nikdar ne moremo Boga dovolj zahvaliti, de nam je prelepi dar jezika dal.

V začetku je le samo en jezik (ena beseda alj govor) bil, kakor en Bog in Oče vsih; kedar so se pa ljudje pomnožili, se po svetu razširili, pa tudi pohujšali, jim je Bog per zidanju Babilonskiga turna jezik zmedel, ino jim več jezikov govoriti dal; in sv. Duh je vse te jezike posvetil, de bi se v njih božji nauk oznanoval ino Bogu spodobna hvala pela, de bi vsi jeziki spoznali, de je Kristus veličesni Sin svojiga nebeskiga Očeta. „Velik šum je vstal iz pod neba, — ino prikazali so se razdeleni jeziki kakor ognja na apostelne, ino so bili napolnjeni vsi z sv. Duham ino so v mnogoterih jezikih jeli govoriti, kakor jim je sv. Duh dal izgovarjati. Tudi na druge verne se je sv. Duh razlil, de so veliko sort jezikov govorili ino visoko Boga častili.“ Djanje ap. 2, 1 — 4.

*) Iz letašnjih »Drobtine« po obljudi Novíc v 21. listu. Vredništvo.